

РИЗИКИ В СИСТЕМІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

¹Вінницький національний технічний університет

Анотація

Здійснено аналіз системи ризик-менеджменту приватного підприємства. Проведений аналіз дав змогу проаналізувати та узагальнити бачення науковців щодо трактування понять: «ризик-менеджмент», «система ризик-менеджменту підприємства», також проаналізовано підходи до формування системи ризик-менеджменту підприємства, зокрема найбільш ефективний – комплексний.

Ключові слова: ризик, економічний ризик, ризик-менеджмент.

Abstract

An analysis of the risk management system of a private enterprise was carried out. The conducted analysis made it possible to analyze and generalize the vision of scientists regarding the interpretation of the concepts: "risk management", "enterprise risk management system", also analyzed approaches to the formation of an enterprise risk management system, in particular, the most effective - complex.

Keywords: risk, economic risk, risk management.

Вступ

Наразі всі економічні системи працюють в умовах невизначеності що має суттєвий вплив на результати її діяльності. Тому стабільна робота підприємства в довгостроковій чи короткостроковій перспективі не можлива без запровадження спеціальною структури для виявлення економічних ризиків та управління ними. Як свідчить досвід зарубіжних компаній, ризик-менеджмент став найбільш ефективним інструментом сучасного менеджменту, що сприяє сталому розвитку будь-яких економічних систем і окремих компаній, а також їхній здатності до протидії негативному впливу внутрішніх і зовнішніх факторів. Але, як свідчить аналіз досліджень діяльності вітчизняних суб'єктів господарювання, методи ризик-менеджменту в їхню діяльність впроваджуються, тому що більша частина керівників не розуміє потреби в управлінні ризиками і, відповідно, не приділяє йому уваги.

Основна частина

Питанням сталого розвитку у різних аспектах присвятили свої дослідження багато закордонних і вітчизняних вчених-економістів, зокрема: О. Алімов, Н. Андрєєва, В. Андерсон, О. Бурбело, Н. Васюткіна, В. Вітлінський, Ю. Залознава, О. Новікова, С. Рамазанов, І. Смачило, Є. Хлобистов, Л. Шамілева та інші. Безпосередньо дослідженням в сфері ризик-менеджменту присвячені праці В. Абчука, А. Альгіна, І. Балабанова, К. Балдіна, Т. Бартона, І. Брітченка, І. Вербіцької, П. Верченка, В. Вітлінського, Н. Демчук, Л. Донець, Ф. Зав'ялова, С. Іванчука, А. Камінського, Р. Качалова, Т. Клебанової, Г. Клейнера, В. Кравченка, О. Кривди, І. Кривцуна, В. Лук'янової, А. Матвійчука, О. Моргенштейна, Ф. Найта, С. Наконечного, Дж. Пікфорда, В. Романова, Ж. Сея, А. Старостіної, В. Ступакова, О. Таранухи, Г. Травіна, І. Тюнена, О. Устенка, Є. Уткіна, П. Федирка, М. Хохлова, П. Чалової, Г. Чернової, В. Чертиковцева, А. Шапкіна, У. Шенкира, М. Шоулза, В. Шумпетера, О. Ястремського та багато інших. Вчені розглянули сутність ризику, його види та причини виникнення, методи управління ними.

Отже, для успішної економічної діяльності суб'єктів господарювання потрібно запровадити в його складі системи виявлення та управління ризиками в умовах невизначеності. Автори В. Грачов, Т. Коюда трактують систему ризик-менеджменту «як сукупність методів, прийомів і заходів, що допомагають

певною мірою прогнозувати настання ризикових подій і вживати заходів щодо уникнення або зниження негативних наслідків їх настання» [1, с. 59]. Дослідники К. Шелехов, В. Бігдаш систему ризик-менеджменту вважають процесом «визначення ризику, його аналізу та зниження за допомогою засобів контролю або інших заходів, які дозволяють мінімізувати негативні наслідки, пов'язані із ризиком у виробничій діяльності» [2, с. 64].

Зазвичай, ризики поділяються на природні, техногенні, соціально-політичні, екологічні, економічні, політико-правові та інші. Економічні ризики пов'язані з економічною діяльністю щодо виробництва та споживання товарів, яка може призвести до нераціонального та неефективного розподілу і використання фінансових і матеріальних ресурсів. Тому, «неможливо обійтись без стратегічного та операційного планування в управлінні ризиками, яке б будувалося на аналізі ризиків та внутрішньому контролю» [3]. В процесі управління ризиками потрібно враховувати та використовувати такі властивості ризиків: складність, різноманітність, динамічність, системність, цілісність, гнучкість, керованість тощо. На початковому етапі впровадження системи ризик-менеджменту потрібно визначити його мету й організувати збір та оброблення інформації. Достовірність і повнота інформації щодо зовнішніх і внутрішніх факторів, що впливають на діяльність суб'єктів господарювання, визначають ефективність функціонування як системи ризик-менеджменту, так і компанії в цілому.

Розглянемо, яким чином відбувалося впровадження системи ризик-менеджменту в економічно розвинених країнах. У зв'язку з проявами корупції під час економічної діяльності та фінансування корпоративних політичних кампаній, за підтримки Національної комісії з питань шахрайства у сфері фінансової звітності (Комісія Тредвей) з 1985 року розпочалися роботи зі створення моделі управління ризиками – Комітетом організацій-спонсорів Комісії Тредвея – COSO (the Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission) [4]. До її розробки були залучені відомі зарубіжні вчені Д. Дікінс, Дж. Кунс, М. Лейтч, Д. Мінолі, Б. Нокко, М. О'Хара, Дж. Рейш, Р. Штульц та інші. Наразі модель COSO продовжує вважатися найкращою для управління ризиками. Так, один із розробників моделі управління ризиками COSO експерт Меттью Лейтч підкреслює: «Мені не спадає на думку жоден документ, який би мав більший вплив на роздуми про внутрішній контроль, ніж модель COSO» [5].

Значна кількість компаній у всьому світу впровадили модель управління ризиками COSO в практичну господарську діяльність для підвищення ефективності та продуктивності операційної діяльності, надійності фінансової звітності, а також забезпечення дотримання нормативно-правової бази, з метою запобігання реалізації ризиків і управління ними. Як довела практика, впровадження моделі COSO дозволило компаніям запровадити надійні та ефективні системи внутрішнього контролю. Нажаль, у вітчизняних дослідженнях результати аналізу ефективності впровадження моделі COSO не наведені, що не сприяє процесу її впровадження у вітчизняну практику економічної діяльності.

В процесі розвитку світової економіки відбувалося й вдосконалення моделі COSO. Перший варіант моделі COSO (COSO I) був опублікований у 1992 році в звіті «Внутрішній контроль: інтегрована структура». В стандарті COSO запропоновані принципи побудови моделі внутрішнього контролю компаній і організації, включаючи банки, для оцінювання їхніх систем ризик-менеджменту. Можна виокремити, відповідно до цього стандарту, такі основні принципи внутрішнього контролю:

- підтримка компаній і організацій у досягненні їхніх цілей;
- внутрішній контроль – це постійний процес для досягнення цілей організації, а не одноразова акція;
- внутрішній контроль повинен забезпечувати значну, але не абсолютну впевненість керівництва організації в досягненні запланованих цілей.

В 2013 році була опублікована вдосконалена версія моделі COSO (COSO II), в якій була врахована важливість нефінансової звітності. У моделі COSO II до складу Системи внутрішнього контролю було включено вже п'ять компонентів: середовище управління, оцінювання ризику, контрольна діяльність, інформація та комунікація, моніторинг.

За методологією COSO до функціонування системи управління ризиками залучено всіх працівників компанії: ради директорів, менеджерів та інших співробітників, які приймають участь як під час розроблення стратегії реалізації системи ризик-менеджменту, так і у всій виробничо-фінансовій діяльності компанії. підприємства. Метою є виявлення потенційних ризиків, що можуть мати вплив на компанію, і

управляти ними, а також постійно контролювати, щоб не було перевищення допустимого ризику [6, с. 286]. За вимогами системного підходу потрібно розробляти інтегровану систему управління ризиками, яка є елементом загальної системи управління компанії і складається з окремого спеціаліста з ризиків або групи таких спеціалістів.

Наразі більшість іноземних компаній створюють комплексну систему ризик-менеджменту (enterprise – wide risk management – EWRM), яка передбачає управління ризиками в межах всього суб'єкта господарювання та у всіх напрямках його діяльності. Особливість її функціонування полягає в тому, що управління ризиками здійснює не тільки спеціально створений підрозділ, а й всі підрозділи компанії. Така система забезпечує нові підходи до управління ризиками та формування сучасної культури поведінки з ними. Автори Л. Черчик, І. Івашкевич, С. Бегун виокремили основні елементи системи ризик-менеджменту, як-от: «мета ризик-менеджменту; об'єкт та суб'єкт ризик-менеджменту; предмет ризик-менеджменту; методи, способи, інструменти ризик-менеджменту; принципи ризик-менеджменту; функціональні напрями ризик-менеджменту» [7, с. 180]. У якості інструментів ризик-менеджменту застосовуються: створення резервів, лімітування, диверсифікація, страхування, опціони, самострахування, ф'ючерси, здобуття додаткової інформації та інші. Дослідник В. Шпандарук В. визначив особливості принципів управління системою ризик-менеджменту [8, с. 243].

Проаналізовані положення з впровадження комплексної системи ризик-менеджменту були запропоновані для практичної реалізації на ПП «ВО «Елна-сервіс», з метою правильного вибору елементів управління на підприємстві, яка забезпечить комплексне вирішення проблеми захищеності ПП «ВО «Елна-сервіс» від ризиків.

Висновки. Проведений аналіз дав змогу проаналізувати та узагальнити бачення науковців щодо трактування понять: «ризик-менеджмент», «система ризик-менеджменту підприємства», також проаналізовано підходи до формування системи ризик-менеджменту підприємства, зокрема найбільш ефективний – комплексний.

Список використаних джерел

1. Грачов В. І., Коюда Т. П. Класифікація ризиків та управління ними. Фінанси України. 2002. № 10. С. 56–61.
2. Шелехов К. В., Бігдаш В. Д. Страхування: навчальний посібник. К.: МАУП, 1998. 424 с.
3. Приказюк Н., Мендрик Д. Модель управління ризиками COSO: еволюція та трансформація. Економіка та суспільство. 2020. № 22. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2020-22-63>
4. Офіційний веб-сайт Комісії Тредвєя [COSO]. URL: <https://www.coso.org/Pages/aboutus.aspx>
5. Leitch M. Why the COSO Frameworks Need Improvement / Leitch // IRMI. 2005. URL: <https://www.irmi.com/articles/expert-commentary/why-the-coso-frameworks-need-improvement>
6. Вербіцька І. І. Ризик-менеджмент як сучасна система управління ризиками підприємницьких структур. Міжнародний науково-виробничий журнал «Сталий розвиток економіки». 2013. № 55 (22). С. 282–291.
7. Черчик Л., Івашкевич І., Бегун С. Система ризик-менеджменту підприємства: сутність та складові. Економічний форум. 2017. № 1. С. 178–184.
8. Шпандарук В. О. Вдосконалення управління ризиками підприємств на засадах реалізації превентивних заходів. Вісник Хмельницького національного університету. 2010. № 3. Т. 1. С. 241–244.

Кобилянський Олексій Олександрович – студент групи ЕК-20б, факультет менеджменту та інформаційної безпеки, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: akobylynsky@gmail.com.

Науковий керівник: Леонід Миколайович Несен – канд. техн. наук, доцент, доцент кафедри менеджменту, маркетингу та економіки, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: nesen@vntu.edu.ua.

Oleksiy O. Kobylansky – student of the EC-20b group, Faculty of Management and Information Security, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: akobylynsky@gmail.com.

Academic supervisor: Leonid M. Nesen - Candidate Technical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Management, Marketing and Economics, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: nesen@vntu.edu.ua.